

Hvad Matrikelbøgerne fortæller.

Af Avnslev og Bovense Sognes Historie X.

Ved Albert Thomsen.

I.

HUNDREDAARET 1550—1650 betegnede paa mange Maader en Opgangstid for vort Land, og især blev de stadig stigende Priser paa Landbrugets Produkter en Kilde til Velstand for dem, som ejede Jorden, altsaa Kongen, Herremændene og de forholdsvis faa Selvejrbønder.

Kronen havde jo efter Reformationen overtaget den største Part af Gejstlighedens Gods og ejede omkring 1600 op imod Halvdelen af Danmarks Jord. Krongodset bestod dels af gamle Kongsgaarde, de inddragne Klosters Ladegaarde og Herregaarde, og dels af en næsten talløs Mængde af Bøndergaarde, Møller og Huse, som laa spredt ud over hele Landet, og som ved Køb, Magelæg, Konfiskation e. l. var blevet Kronens.

Kongerne søgte nu ved omfattende Mageskifter med Herremændene at faa samlet og » afrundet « dette » Strøgods«, saa det kunde grupperes omkring en af de store Gaarde eller Ladegaarden til et af Slottene. Det

blev jo derved lettere at faa indkrævet og hjembragt Bøndernes Afgifter, ligesom ogsaa Bondens Hoveri- pligt først kunde faa praktisk Betydning, naar han boede i Nærheden af den kongelige Gaard.

Et Par Eksempler her fra Egnen paa disse Mage- læg og Byttehandeler:

$\frac{7}{4}$ 1579 giver Frederik d. II. Bjørn Kaas og Ei- ler Grubbe Ordre til, at de skal syne noget Gods i *Affuensløff* og Viibye og give klare Registre derpaa, da Kongen vil tilbytte sig det af Aksel Viffert mod noget Gods i Skaane. I Skødet af $\frac{17}{10}$ s. A. ses, at det drejer sig om tre Gaarde i Avnslev By og fem Huse, som er bygget paa de to Gaardes Skovparter ved Stranden, samt et Gadehus.

Samme Aar fik Kongen paa samme Maade af Christoffer Walkendorff »udi *Affuensløff* 3 Gaarde, den første og anden, som Christoffer Hjort og Jør- gen Persen paabor, skylder hver 1 Pund Byg, 1 Fd. Smør, 1 Ørte Havre, 1 Lam, 1 Gaas, 2 Høns, Føde- nød $\frac{1}{2}$ Okse. Udi Skalkedrup en Gaard, Christof- fer Jørgensen paabor, skylder $2\frac{1}{2}$ Pund Byg, 1 Fd. Smør, 1 Ørte Havre, 1 Lam, 1 Gaas, 2 Høns, Føde- nød 1 Okse. Udi Aggethued en Gaard, Laurits Jen- sen iboer, skylder 1 Pund Byg og 1 Tønde Torsk.¹⁾

Af Jørgen Lykke til Overgaard tilhandler Kon- gen sig 1580 en Gaard og et Hus i Skoven til samme Gaard i Skalkendrup i Auensløf Sogn, og 2 Bol og 1 Hus i Bouensse Skov.

$\frac{28}{4}$ 1607 faar Kongen af Lave Urne til Sellebjerg en Gaard i Avskouf med Skov til 6 Svins Olden, en Gaard i Bogensø Sogn, kaldet Strandschouf.

¹⁾ 1 Pund Byg = 3 Tønder; 1 Pund Havre = 5 Tønder; 1 Ørte Havre = $2\frac{1}{2}$ Td.; Fødenød.

⁷/₄ 1611 3 Gaarde i Bovense By, med Underskov til Gjærdsel.

²⁵/₈ 1617 en Gaard i Bovense med Skov til 20 Svins Olden.

⁷/₁₂ 1623 en Gaard i Korpendrup.

²⁰/₈ 1641 en Gaard i Aufsløf med Skov til 6 Svin.

³¹/₇ 1642 sælger Kongen Skrøbeshave med Skov til 12 Svins Olden, og et Gadehus, til Henning Walkendorff.

Omkring 1650 ophører disse Køb og Mageskifter. Nyborg Slots Ladegaard var nu Centrum for et ikke ubetydeligt østfyensk Krongods. Nærmest Byen laa de gamle Slotsjorder, som fra Middelalderen havde hørt under Borgen, og længere ude kom saa Bøndergodset, dels gamle kongelige Ejendomme, som f. Eks. Hjulby-Gaardene og Bavnegaarden (det senere Juelsberg), dels de tilkøbte Gaarde.

Bønderne paa dette Krongods, »kgl. Majestæts Tjenere«, svarede aarlige Afgifter til Nyborg Slot, som nævnt i et af Eksemplerne ovenfor: Korn, Smør, Lam, Kalve, Gæs, Høns, Fisk eller Opfedning af Kreaturer. De blev tilsagt til Hoveriarbede paa Slotsjorderne, til Skovarbejde, til Kørsel af Brænde eller Bygningsmaterialer o. m. m. Men kneb det for en Bonde at klare sig, manglede han Kreaturer eller Sædekorn, eller brændte hans Gaard, saa kunde han faa »Forhjælpning« hos Lensmanden.

I et Brev af ²³/₁₂ 1597 giver Christian IV Laurids Brockenhuus Ordre til at eftergive Jens Rasmussen i »Afvensløf« og Rasmus Lauritsen i Flødstrup eet Aars Landgilde, da de paa Grund af Ildebrand er i stor Armod, og han skal af Skovene udvise no-

get Bygningstømmer til dem til deres Gaardes Genopførelse.

Omtrent Halvdelen af Nyborgegnens Bøndergaarde tilhørte Kronen; Resten ejedes af forskellige Adelsmænd eller hørte under Kirker og milde Stiftelser.

I Avnslev og Bovense Sogne var der jo ingen Herregaarde¹⁾, men de fleste af Omegnens Hovedgaarde havde enkelte Fæstere i de to Sogne. »Herligheden« ved disse Ejendomme var dog ikke meget værd; Bønderne søgte ved alle mulige Paaskud at unddrage sig deres Forpligtelser; de narrede Herskabet for saa meget som muligt af Landgilden, og deres Hoveriarbejde var en daarlig Hjælp. Kom de i alt for stor »Restans hos Herskabet«, kunde de vel drives af Gaarden, men saa kom denne maaske til at staa tom et Aar eller to, inden en ny Fæster erklærede sig villig til at tage fat.

Endnu værre var det for de Institutioner, som ejede Bøndergods; de maatte som Regel holde en Fuldmægtig til at opkræve Afgifterne, og det var dyrt.

Endelig var der Selvejernerne. De var kun faa i Tal nu, og deres Selvstændighed og Frihed var efterhaanden stærkt indskrænket. Kongen eller en

¹⁾ I et tidligere Afsnit er det nævnt, at i Middelalderen boede her adelige paa enkelte Gaarde i Sognene, saaledes f. Eks. i Aaskov. I 1554 omtales ogsaa en Mand, som hed Klemin Loug og boede i *Korkendrup*; han tilhørte maaske Lavadelen. Kristian III gav i 1554 Befaling til Landsdommeren i Fyen, at han skulde paadømme Sagen mellem Klemin og Jens Smed i Skalkendrup, da Smeden klager over, at Klemin har besværet ham med dobbelt saa meget Ægt (Kørsel) og Arbejde som andre Bønder i Byen og derfor har pantet og taget hans Gods fra ham, skønt han hvert Aar har givet ham af sit Gods, for at han skulde bære over med ham.

Herremand havde en vis Højhedsret over dem, og hvis de lod deres Gaard forfalde, forhuggede deres Skov eller undlod at betale deres Afgifter, kunde Gaarden fradømmes dem. Dog skulde Selvejerens Slægt have Forkøbsret til dem, og gjorde de ikke Brug af den Ret, inddroges Gaarden under Fæstegodset.

Da Selvejergaardene ofte laa i Vejen for Kronsgodsets Samling, vilde Kongerne gerne købe dem, og i de gode Aar før Svenskekrigene lod mange af Bønderne sig — af de høje Ejendomspriser — lokke til at sælge deres Gaarde. Efter Krigen stod en Mængde af dem øde hen og hjemfaldt saa til Kronen, en anden Part gik samme Vej, fordi Ejerne ikke kunde svare deres Afgifter. I 1660 var af ca. 70 Gaarde i Avnslev Sogn kun de 4 Selvejergaarde.

Selvejergaardene var ofte de største i Byerne, undertiden havde de grundmuret Stuehus, og der var ikke megen Forskel paa dem og de smaa Landsbyherregaarde, som i Middelalderen laa strøet ud over Landet.

— Denne korte Oversigt over Ejendomsforholdene kan vi saa i de følgende underbygge og udvide gennem de Oplysninger, vi faar af de store Matrikuleringsarbejder i 1661—64 og 1688.

II. Matrikelbøgerne fra 1661—62.

Efter Svenskekrigen var Rigets Finanser i den sørgeligste Forfatning. Store udenlandske Krigslaan skulde forrentes og afdrages, og de sædvanlige Statsindtægter, Skatterne, var vanskelige, ofte umulige, at faa inddrevet. Regeringen maatte derfor finde et nyt

Grundlag for Beskatningen, og man gik i Gang med at forberede en Hartkornsskat, saa enhver kunde komme til at svare Afgift efter Brugsværdien af den Jord, han dyrkede.

Først maatte der naturligvis tilvejebringes Forægtelse over alle Jordbrugere i Landet. Lensmændene fik Ordre til sammen med Præsterne at gaa rundt til Bønderne og med Flid efterforske, hvad de plejede at svare i Landgilde, og hvorledes deres Udsæd var. Fra alle Godserne, baade Kongens, Adelens, Gejstlighedens og Borgernes, skal indsendes »Jordebøger« med saadanne Oplysninger, saa Skattebeløbet kan fastsættes retfærdigt.

Efter Jordebøgerne udarbejdede man da den saakaldte »Kommissions=Matrikel« af 1661—62, og selv om den fik stor Betydning for Skattelovgivningen, idet den allerede i 1664 blev erstattet med en ny, saa er dog Matrikelsprotokollerne af 1661—62¹⁾ en af de vigtigste Kilder til vor Viden om Forholdene paa Landet efter Krigene.

Vi tager »Fyens Matricul, 1ste Part« for os og leder »Auffnsløff Sougn och Bye« op.

Først nævnes det, at Kirken er kgl. Majestæts ligesom Præstegaarden, som Hr. Hans Jacobsen besidder, men den er ganske afbrændt og af Fjenden ruineret. Den ansættes til godt 9 Tdr. Hartkorn. Saa har han ogsaa en Annexgaard, som Rasmus Jensen har i Fæste, og en »Bolig«, som kaldes »Degneboligen. Her boede maaske den »Substitut«, Stedfortræder, der forrettede Tjenesten i Kirken, ofte

¹⁾ I Matrikelsarkivet. — Se iøvrigt Gunnar Knudsens instruktive Oversigt over: »De danske Matrikler og deres Benyttelse« i »Fortid og Nutid« 2 Bd.

en forløben Student. Ogsaa Præsteskovene ved Nordenhuse er nævnt: »Udi en Have, kaldet Præstehaven, er Skov liggende til Præstegaarden til 10 Svins Olden«.

Korntienden¹⁾ til Nyborg Slot har Borgmester Jens Madsen i Nyborg forpagtet; dens Værdi er meget stor, hele 55 Tdr. Hartkorn, og han svarer aarlig i Afgift 8 Pund Rug, 10 Pund Byg og 2 Pund Havre, ialt 60 Tdr. Korn.

Derefter nævnes Bønderne, oftest med Bemærkning om den Tilstand deres Gaard er i efter Krigen, og altid med Oplysning om deres Udsæd, og hvad de er sat til i Hartkorn.

I *Avnslev* opregnes først 2 Selvejere, Christen Ibsen og Mads Christensen, de er »kgl. Maj.s Tjenere til Nyborg Slot«.

Derefter kommer 12 Gaardmænd, »Crontienere«: Anders Gammel, Povl Hansen, Niels Rasmussen, Morten Pedersen, Jep Justesen, Christen Jørgensen, Mads Andersen, Niels Pedersen, Jørgen Christensen, Mads Hansen, Knud Ibsen og Hans Hansen. Desuden et Boel og tre Gadehuse uden Avling.

5 Bønder er »Nyborg Kirkes Tjenere«: Anders Ibsen, Anders Nielsen, Peder Christoffersen (til disse 3 Gaarde er Skov til 3 Svins Olden, antagelig i Aalykke), Jep Justesen og Jep Skrædder.

1 Gaard hører under Sognepræsteembedet i Nyborg (Tiener: Rasmus Nielsen); Rasmus Jørgensen er Thiener til Odense Hospitall«, der ogsaa ejer »it øde Fiskerhuus uden Aufl«.

¹⁾ Det er Kongetienden. Tienden var før Reformationen delt i 3 Parter: Bispe-, Præste- og Kirketiende. Bispetienden tilfaldt 1536 Kongen og kaldes nu Kongetiende; den blev ofte forpagtet ud og undertiden skænket bort eller solgt.

Under Rønninge-Søgaard hører Grumme Rasmussens Gaard (med Skov til 8 Svins Olden). Endelig har Kapellanen i Svendborg en lille Gaard, som staar ubeboet hen.

Alle Bønderne i *Rejstrup* er kgl. Majestæts Tjenere til Nyborg Slot: Rasmus Jørgensen, Jens Lauritsen, Erik Bendsen, Anders Mortensen, Bendt Lauritsen, Peder Christensen, Jesper Pedersen, Anders Sørensen, Rasmus Madsen, Morten Lauritsen, Jep Hansen og Jens Bertelsen. Endvidere nævnes et Hus uden Avl, som Laurits Frandsen paabor. De 12 Gaardes Hartkorn er sat til 109 Tdr., og der er den Mærkelighed, at alle Gaardene er lige store.

Paa *Skrøbeshave* (Skröbishauß) bor Anders Lauritsen, som har Skov til 12 Svins Olden, og nede ved Stranden Søren Pedersen, som af sit lille Fiskerhus giver 1 Tønde Torsk aarlig.

Grønholt, med Skov til 40 Svins Olden, er fæstet til Proviantforvalter Povl Cornelissen i Nyborg.

Af de to *Aaskov*-Gaarde hører den ene, Jep Hjorts, ligesom de to forrige, under Kronen, medens Bonden paa den anden, Hans Justesen, er St. Knuds Klosters Tjener.

Nordenhuse nævnes endnu ikke paa denne Tid, men derimod den nu uddøde Stedsbetegnelse dernede: *Aggetved* (Agthued) med 4 smaa Gaarde: »Peder Madsen paa Agthued«, Peder Bild, Hans Pedersen og Peder Hansen.

Af 18 Gaarde i *Skalkendrup* ejer Kronen de 7: Christen Clausens, Anders Gammels, Knud Ibsens, Niels Hansens, Jep Lauritsens, Niels Pedersens og Hans Rasmussens.

Desuden er her 3 Selvejere: Christen Bertelsen, Knud Thomsen og Laurits Hansen i Mosegaard.

Anders Gammel driver den Gaard, som fra ældgammel Tid er tillagt Præstekaldet, for at Præsten af dens Indtægt kan holde Kirken med Vin og Brød.

Saa kommer der nogle Gaarde, som ejes af Adelige. 3 hørte under Ulriksholm (Mads Jensens, Hans Olsens og Tybbe Nielsens), 1 under Hollufgaard (Peder Skrædder), 1 under Rønninge-Søgaard (Christen Bertelsen), 1 ejes af Fru Christenze Lindenow (Peder Povlsen) og 1 af Henrik Gyldenstjerne paa Brolykke (Povl Bertelsen).

I *Korkendrup* (»Korpendrup«) er der 4 Selvejere; om de 2 af dem (Mads Jensen og Just Ibsen) siges det dog, at de er Tjenere til St. Knuds Kloster. Ved de 2 andre (Claus Jensen og Mads Dinesen) staar ingen Bemærkning om, hvem de svarer til; de hører nok under Kronen ligesom de 3 egentlige »Crontienere« (Jørg. Pedersen, Jep Rasmussen og Jørgen Ibsen). Paa Jep's Gaard hviler desuden en gammel Afgift af 1 Pund Byg til Avnslev Kirke og lige saa meget til Odense Provsti.

En Gaard (Laurits Justesens) hørte til St. Knuds Kloster, og en — den største i Byen — til Rørbæk (Jens Clausens).

Om Anders Rasmussens Hus uden Avling noteres det, at han svarede Synsmændene, at »han vidste ikke, hvem han var Tjener til«.

Endelig slutter Avnslev Sogns Fortegnelse med *Glambæk*, hvis Fæster, Niels Olsen, var Tjener til Hverringe.

Vi kommer derpaa til »Bogense« Sogn.

Kirken er kgl. Majestæts. »Korntienden til

Nyborg Slot (13 $\frac{1}{4}$ Td. Htk.) haver Jacob Andersen, Raadmand i Nyborg, i Fæste og giver deraf til aarlig Afgift 2 Pund Rug, 2 $\frac{1}{2}$ Td. Byg og 1 Ørte Havre« (15 Tdr. Korn).

»Annexgaarden«, som er kgl. Majestæt tilhørig, svarer til Præsten i Skalkendrup og beboes af Anders Dinesen.

En Eng, som kaldes Kiæld Eng (Kildeengen), giver aarlig et lille Læs Hø, og hører til Degnen i Nyborg.

Her i Sognet har Kongen ikke mange Gaarde: een større og to smaa (Hans Poulsens, Niels Hansens og Rasmus Lauritsens). Deraf er den ene endda en gammel Selvejgaard (N. H.) og den anden (R. L.) hører under St. Knuds Kloster. Desuden har Kongen 2 Boelshuse og 4 Gadehuse, eet i Strandtved og eet i Heckenfelt.

6 Gaarde hørte ogsaa oprindeligt under Kronen, men er pantsat til forskellige Privatfolk: 2 store Gaarde til Henrik Gyldenstjerne paa Brolykke (Knud Hierresens og Oluf Nielsens), een til Markvor Rodsteen paa Lundsgaard (Ole — »Aale« — Sørensens), een først til Fru Karen Krabbe og nu til Borgmester Knud Jacobsen i Odense (Jens Jensens) og 2 til Raadmand Jacob Andersen i Nyborg (Christen Nielsens og Hans Poulsens).

En Gaard og et Hus (Christen Madsens og Peter Frandsens) tilhører Bjørn Kaas paa Vejrupgaard. Herremanden paa Hverringe ejer 2 store Gaarde (Knud Hansens og Christen Rasmussens), mens 2 andre hører under Ulriksholm (Hans Clausens og Hans Jørgensens) ligesom Geert Lauridsens »Bolig«, der svarer 1 Rdl. Landgilde, og Jens Vævers Hus »uden Aufl«.

4 smaa Gaarde ejes af Jomfru Magdalene Urne og Jørgen Urne til Sanderumgaard (Mathias Smeds, Jørg. Knudsens, Christen Jensens og Hans Niensens).

En anden mindre Gaard svarer til Sognepræsten i Nyborg (Christen Clausens).

Paa Lysemose («Liusemosse») bor Tage Pedersen, som er Tjener til Rørbæk. Hans Skov er sat til 40 Svins Olden.

Strandskov svarer kun efter 24 Svin. Manden hedder Laurits Nielsen og var Tjener til Provstegaarden i Odense.

Ialt nævnes der 69 Gaarde i Avnslev Sogn og 21 i Bovense Sogn. Efter Størrelsen deles de i Helgaarde med ca. 12 Tdr. Htk., Trefjerdingsgaarde med c. 9 Tdr. Htk., Halvgaarde med c. 6 Tdr. og Fjerdingsgaarde med c. 3 Tdr.

I begge Sogne tilsammen var der 28 Helgaarde, 32 Trefjerdingsgaarde, 20 Halvgaarde og 10 Fjerdingsgaarde.

De fleste store Gaarde laa i Avnslev By; 8 af dem har hver 10 Tdr.; den største er Mads Hansens med $18\frac{1}{2}$ Td. Lige saa store var de to Aaskovgaarde, hver paa 18 Tdr., Skrøbeshave havde kun $5\frac{1}{2}$, men Grønholt 15 Tdr.

I Rejstrup var Gaardene jo lige store, hver paa godt og vel 9 Tdr. Htk.

I Skalkendrup var der 5 Gaarde med over 13 Tdr.

De 10 Gaarde i Korkendrup havde gennemsnitlig omtrent 10 Tdr. Htk. hver. Ellers er Gennemsnitsstørrelsen i Landsbyerne her $8\frac{1}{2}$ Td.

Af Bovense Sogns Gaarde havde de 8 over 10

Tdr.; blandt dem var Lysemose med 14¹/₂ og Strand-
skov med 12.

— Husmænd var der kun faa af: i Avnslev 1
Boelsted med 10—12 Tdr. Land Jord til, samt 3
Gadehuse og 1 Fiskerhus uden Jord. I Rejstrup 1
jordløst Hus, 1 Fiskerhus ved Skrøbeshave, et jord-
løst Hus i Korkendrup, og endelig i Bovense 4
Boelsteder og 5 Gadehuse. Altsaa ialt 5 Boelsmænd
og 12 Husmænd uden Jord; de fleste af disse var
Haandværkere.

— Hvad Ejendomsforholdene angaar, da forde-
ler de 90 Gaarde sig saaledes:

	Kronen	Adelige	Borgerlige	Gejstligt Gods	Selvejere
Avnslev	12	1	—	7	2
Skalkendrup	7	7	—	2	3
Korkendrup	3	1	—	1	4
Rejstrup	12	—	—	—	—
Bovense	3	12	3	2	1
Enlige Gaarde ..	2	2	1	2	—
	39	23	4	14	10

Tallene viser, at Kongen endnu er saa langt den
største Godsejer; regner vi hans »Selvejere« med, er
Halvdelen af Gaardene hans.

Ogsaa Herremændene paa Omegnens Adelsgaarde
har mange Ejendomme, mens kun nogle faa ejes af
borgerlige Personer.

I disse Forhold sker der, som vi siden skal se, store Forskydninger i de følgende Aartier.

— I Matrikelsprotokollen er for hver Gaard angivet dens aarlige Udsæd af Rug, Byg, Hvede, Havre, Ærter o. l. det er meget smaa Tal, der anføres. I et senere Afsnit vil vi vende tilbage dertil.

Landgildeaafgifterne, hvorefter Hartkornet¹⁾ blev beregnet, bestod som tidligere nævnt hovedsageligt af Korn, Smør, Lam, Gæs, Høns o. l., men enkelte Bønder svarer ogsaa andre Ting; f. Eks. giver Rasmus Jørgensen i Avnslev aarlig 3 Snese Humlestænger til Odense Hospital; og Fiskerne betaler med nogle Tønder Torsk at levere til fastsatte Tider.

Endelig er de »øde Gaarde«, I det forrige Kapitel, om Svenskekrigene, søgte vi, gennem nogle Indberetninger om Tilstanden paa Kongens Gods, at vise, hvor ødelagt Egnen var bleven ved Soldaternes Plyndringer og ved, at Gaardene i flere Aar ikke blev drevet. Matriklen af 1661—62 viser det samme trøstesløse Billede, ja, egentlig endnu værre, fordi vi her faar Besked ogsaa om Forholdene uden for Kronsgodset.

I Avnslev nævnes 15 øde Gaarde og 5 afbrændte; i Skalkendrup var Tallene 5 og 1 (Præstegaarden), i Korkendrup 3 og 0, i Bovense 10 og 3. Rejstrup havde lidt mindst; her nævnes ingen øde eller brændte Gaarde, og af de enlige Gaarde er Lysemose den eneste, der kaldes »øde«.

Ialt var der 34 øde og 9 brændte Gaarde. Alt

¹⁾ Hartkorn betyder »haardt Korn«, nemlig Rug og Byg. Efter en nærmere bestemt Takst omregnede man de gamle Landgildeaafgifter til hvad man mente, de kunde være værd i Forhold til haardt Korn, og derudaf beregnede man det Antal Tdr. Hartkorn, som Gaarden kunde anslaas til.

saa Halvdelen af alle Gaarde i Sognene laa hen som mere eller mindre ruinerede Menneskeboliger, nogle som Brandtomter, andre med sønderbrudte Mure, fra Vinduer og Døre, store Huller i Straataene, næsten ingen Kreaturer i Staldene og kun faa af Gaardens Agre i Drift; al den Elendighed man forstod ved Benævnelsen »en øde Gaard«, og som beskrives saa indgaaende og malende i den Beretning, som »Kommissionen af 30. Aug. 1660«, gav om Bøndernes Tilstand paa Krongodset her paa Egnen.

III. Matrikelen af 1664.

Matrikelen af 1662 fik som tidligere nævnt ikke stor Betydning for de nye Skattelove¹⁾; dels fordi det varede for længe, inden man fik samlet Indberetningerne fra Kommissionerne, dels fordi man mente, at Ansættelsen for Bøndernes Vedkommende vistnok ikke var helt retfærdig. De havde jo nok været repræsenteret i Kommissionerne ved Herredsfogederne, som dengang valgtes blandt Bønderne, men disse Almue-Embedsmænd vilde jo nok ofte have vanskeligt ved at gøre nogen Indflydelse gældende overfor de Herremænd, Præster, Borgmestre og Ridefogeder, som de skulde arbejde sammen med.

I hvert Fald blev allerede i November 1663 givet Ordre til alle Amtmænd og Amtsskrivere²⁾ om at

¹⁾ Allerede i Juli 1662, inden Matriklen var færdig, maatte den nye Skat udskrives; af hver Td. Htk. skulde svares 4 Slette-mark eller 64 Skilling, og Beregningen foretoges efter Godsejernes Jordebøger over de gamle Landgildeafgifter.

²⁾ Ved en Forordn. fra Febr. 1662 blev den gamle Betegnelse Lensmænd erstattet med det tyske Navn Amtmænd. De

sørge for, at en ny Matrikel kunde være færdig til 1. Februar 1664. Og denne Gang tog man for Alvor Bønderne med paa Raad. Amtmanden¹⁾ skulde sammen med 7 uvildige og vederhæftige Bønder i hvert Herred drage om, optage Fortegnelser over Bønderne i hver By, deres Gaards Størrelse (Helgaarde, Halvgaarde o. s. v.) og deres Landgilde. I nogle Amter opnoteredes ogsaa Udsæden, saaledes her i Nyborg Amt.

Man gik som Regel ud fra Matrikelprotokollen af 1661 og rettede deri, hvad man fandt var galt eller uretfærdigt.

Sammenligner vi nu den nye Matrikelbogs Opgivelser, her for vore to Sognes Vedkommende, med den gamles, saa virker det straks mærkeligt at se, hvor mange Forandringer, der er i Ejernavnene. En Mængde Gaarde har skiftet Ejer eller Fæster i Løbet af disse 2—3 Aar.

Af Avnslevs 25 Gaarde anføres der nye Fæstere ved de 9, i Skalkendrup har Halvdelen skiftet Fæstere, o. s. v. Hvad Kronens Gaarde angaar, er der ikke sket videre Forandring, men en Del af Adelens er solgt til borgerlige Folk; før var der 23 »adelige« Fæstere i Sognene, nu 17, før 4 »borgerlige«, nu 8.

Paa 2 Gaarde noteres, at de tilforn har været »liggendis till Uldrichsholmb, er nu gandske øede, och Ingen sig [dem] tilholder, eller wides, hvad [de] haffuer skyldet«, Værdien af dem har været saa ringe, at Ejeren ingen Interesse har haft af at dokumentere sin Ret til dem.

Af de større Gaarde er Strandskov overtaget af

fik det almindelige Tilsyn med »Amtet«, mens Amtsskriverne havde alle »Oppebørselerne« under sig.

¹⁾ Oftest dog repræsenteret af Amtsskriveren.

Proviantforvalter Poul Cornelissen, som nu svarer dens Afgift til Odense Provstegaard. Han havde jo ogsaa Grønholt.

I Korkendrup havde kgl. Skibskaptajn Matthias Boldt overtaget 2 af Kronens Gaarde; han havde en stor Sum Penge til Gode hos Kongen.

Fru Magdalene Urnes 4 Fjerdingsgaarde i Bøvense er overgaaet til Velbyrdige Knud Urne paa Juulskov.

— Det ser ud til, at Bønderne i de 2—3 Aar har faaet repareret den værste Skade paa deres Gaarde og har faaet Bedriften i Gang, for de øde og brændte Gaardes Antal er dalet fra 43 til 15! Muligvis har de nye Taxeringsmænd faaet skarpere Instrukser om, hvor meget der skulde til, før de maatte kalde en Gaard »øde« eller »afbrudt«. Mange Bønder har naturligtvis faaet »Bygningshjælp« af deres Herskab, som jo ogsaa var interesseret i, at der snart kom en Ende paa al den Krigs-Elendighed.

Ligesom ved den første Matrikel er her ved hver Gaard anført dens Landgilde. Vi tager et Par Eksempler.

Jep Lauritsen Hjort paa Aaskov giver af sin Helgaard:

12 Skilling Ørridspenge¹⁾
 4 Pund Malt
 1 Pund Havre (= 5 Tdr)
 1 Fjerding Smør
 1 Lam
 2 Gæs
 4 Høns
 1 Foderokse

¹⁾ af Ærvede = Arbejde; det er en Pengeafgift, som betales i Stedet for Arbejde paa Herregaarden, Hoveri.

Anders Sørensen i Avnslev giver, ligeledes af en Helgaard:

- 2 Pund Byg (= 6 Tdr.)
- 1 Fjerding Smør
- 1 Lam
- 2 Gæs
- 4 Høns
- 1 Fodernød

Og Niels Hansen i Bovense giver af en Halvgaard:

- 3 Ørte Byg (= $4\frac{1}{2}$ Td.)
- 1 Ørte Havre (= $2\frac{1}{2}$ Td.)
- 1 Boelgalt
- 1 Fodernød
- 1 Skill. »Erritspenge«¹⁾

De »nørre Fiskerhuse i Aunslev Sogn« giver aarlig hver 1 Td. Torsk. Og af andre Afgifter kan nævnes Gæsteri²⁾, Huspenge, 1 Tønde Høstsild, 1 Læs Ved og 1 Læs Rafter. Hvede omtales kun sjældent.

Disse Landgildeydelse har Fæsterne paa denne Tid overalt svaret in natura. Efter nærmere Aftale med deres Herskabs Foged^r har de paa Ladegaardene afleveret deres Landgildekorn, deres »pligtige« Lam, Høns, Smør o. s. v., og de Kreaturer, de skulde opfede, enten det nu var et Nød (en Ko), en Okse eller den store Boelgalt, der regnedes for lige Værdi med 3 Tønder haardt Korn, »en Skattegalt«, som den ogsaa kaldes.

¹⁾ af Ærvede = Arbejde; det er en Pengeafgift, som betales i Stedet for Arbejde paa Herregaarden, Hoveri.

²⁾ Det er en ældgammel Ydelse; man betalte Penge for at slippe for »Gæsteri«, f. Eks. Indkvartering af Kongens Folk, naar han i Middelalderen drog om i Landet.

En Optælling af Antallet paa de Personer, som er nævnt i Matriklerne 1662 og 1664, viser kun en ringe Stigning: fra 105 til 112 for begge Sogne.

Den nye Matrikel kom saa til at gælde som Beskatningsgrundlag indtil 1688, skønt man snart blev klar over, at den paa mange Maader var uretfærdig og kun lidet værdifuldere end den første. Man beregnede jo Skatten efter Landgilden, men den var meget forskelligt ansat i de enkelte Landsdele, og Taksterne var gennemgaaende for høje. Det havde været retfærdigere at beregne den efter Bondens Udsæd, ligesom man gjorde ved Herregaardsjorderne.

Disse blev nemlig ogsaa sat i Hartkorn, fordi Regeringen oprindelig vilde kræve Skat ogsaa af Hovedgaardene, men saa indførte man 1670 den Ordning, at de blev skattefri, mod at Ejeren til Gengæld skulde svare for alle sine Bønders Skatter; kunde de ikke betale, skulde han lægge det manglende til. Ogsaa de øde Gaarde maatte han svare til; derved fik man ham jo gjort interesseret i, at de blev sat i Stand og kom i Drift.

IV. Borgerlige Godsejere.

I de 24 Aar, der gik mellem Matrikuleringen 1664 og den store Opmaaling af hele Landet, som resulterede i Christian d. 5tes Matrikel af 1688, skete der betydelige Forskydninger i Ejendomsfordelingen, især paa Grund af det vældige Bortsalg af Krongods, som begyndte i disse Aar.

Statens Pengeforhold var saa nær ved den rene Fallit, at de nye Skatter ikke kunde klare Vanske-

lighederne, og man greb da til den Udvej at sælge Halvparten af de kongelige Godser for at skaffe Penge til Kreditorerne. I Aarene 1661—70 afhændedes 105.000 Tdr. Hartkorn, og deraf kom c. 80.000 Tdr. i Hænderne paa borgerlige Kapitalister. Der opstaar i disse Aar en Proprietær-Stand af de »nye rige«, som man saa ofte ser det i en Efterkrigstid. Der dannes nye Godser rundt i Landet, og den gamle Adel, der nylig havde mistet sin politiske Indflydelse, er ogsaa økonomisk saa magtesløs, at den maa finde sig i, at gemene Borgere og udenlandske Finans-Eventyrere opkøber den ene Herregaard efter den anden og erhverver store Mængder af de spredte adelige Fæstegaarde, »Strøgodset«.

Vi skal i det følgende vise nogle Eksempler paa disse Ejendomsforskydninger her fra Nyborgegnen¹⁾.
 12/12 1662 sælger Kronen alle 12 Gaarde i Rejstrup til Hans Ahlefeldts Enke, Fru Cathrine Sehested paa Glorup, men ved en Handel kort efter gik de tilbage til Kronen igen, for saa i 1673 ved et Mageskifte at komme i Hænderne paa Amtsskriver, Borgm. Claus Rasch i Nyborg, en af Tidens mærkeligste Mænd, en Mand, som fik stor Betydning og Indflydelse her paa Egnen, og hvis eventyrlige Livshistorie, vi siden vil vende tilbage til. Han var en meget udspekuleret Ejendomshandler, og det viste sig ogsaa snart, at han havde narret Kronen det mest mulige ved Magelæget, saa Handelen maatte revideres. Det siges, at det Gods, han havde givet i Bytte for de 12 Gaarde i Rejstrup og Kongens andre 12 Gaarde i Hjulby, var meget ringere, end det han fik.

1) Især efter »Kronens Skøder« II, Kbh. 1908.

En Kommission blev nedsat og dømte, at da Jorden var daarligere og Bønderne var slet bevendte og ikke havde saa mange Bæster som paa Kronens 24 Gaarde, skulde Claus Rasch give endnu 27 Tdr. Htk. Bøndergods til.

Den gamle kongelige Ejendom Bavnegaarden solgtes i 1666 til Gaardens tidligere Fæster. Der hørte op mod 100 Tdr. Land til den, men de fleste af Markerne havde ikke været under Plov siden 1657, og mange var groet helt over med Slaentorn og onde Urter.

I 1669 købte Claus Rasch Gaarden, rev Bygningerne ned og opførte en stor Bindingsværksgaard, som fik Navnet »Raschenberg«, det nuværende Juelsberg.

I 1672 erhvervede han sammen med Magistraten i Nyborg de fleste af Slotsjorderne, der laa udenom Byen. Efterhaanden købte han de andre ud af Handelen, og efter en forbitret Kamp med Byens Folk, som han havde narret for de skønne Markjorder, lykkedes det ham at faa Skøde paa Godset i 1674¹⁾.

I Juli 1664 fik Admiralitetsraad Jens Lassøn til Dalum kongeligt Skøde paa alt St. Knuds Klosters Gods, for en Del Penge, han havde til Gode. Saaledes blev han altsaa Ejer af en Gaard i »Bougense«, 1 i »Schalchendrup« og en Halvgaard i »Korpendrup«, (Glambæk). Men ved en Revisionsdom 1683 over hans Mellemværende med Kronen gik det meste tilbage til Kongen igen.

I Dec. 1664 faar Generalproviandmester Hans Villumsen og hans »Medinteressentere« bl. a. en af Kongens Gaarde i Aaskov.

¹⁾ Se Otto Staggemeyer: Jordebog for Nyborg Købstad I-II.

Og 1666 sælges til Proviantforv. Povl Cornelissen: Gaardene Skrøbeshave og Grønholt, begge med Skov, samt een Gaard i Avnslev, een i Agetved og 3 Fiskerhuse, og desuden Kongens Andel i Avnslev Korntiende.

I 1668 handles der om to Selvejergaarde i Korkendrup. Mathias Boldt, »kgl. Skibskaptajn«, havde 1357 Rdl. til Gode hos Kongen, og i Stedet for Penge faar han saa »Landgilden og anden Rettighed af 2de jordegne Gaarde, som han bruger under eet, hvoraf den ene er helt øde, den anden tillige svarer af en Jord paa Aufnsløf Mark, og begge give Sammelskat« efter Htk. 17 Tdr. 6 Skpr.

Da de er Selvejergaarde, kan Kongen ikke give fuldt Skøde paa dem, men kun paa den Herlighedsret, han havde over dem, altsaa Landgilde og Arbejdsydelse. Det ser ud til, at Kaptajnen i Forvejen drev dem; han stod jo opført som Bruger allerede i 1664 Matriklen og har maaske købt dem af de tidligere Ejere.

Nikolai v. Bryggemann, som havde købt Ulriksholm og Østergaard, mageskifter i 1683 med Kronen og faar derved bl. a. »Garden Skalkendrup«, men det maa betyde en Gaard i Sk.; Navnet bruges ellers aldrig som Betegnelse paa en enkelt Gaard i Byen,

Og i 1688 maa Kongen give Fredrik Verdelmanns Enke, Margr. Wilders, Skøde paa Kongetiende af Bovense Sogn, 13 Tdr. 6 Skpr. Hartk.

^{19/3} 1687 udstedes kgl. Skøde til Justitsr. Vilh. Mule og Generalfiskal Jørg. Landorff paa Kongens Kaldsret til Avnslev Kirke og samme Kirkes Andel i Korntienden af Avnslev Sogn, samt Kirkens Jordegods: i Skalkendrup Landgilde af en Gaard til

Vin og Brød, i Korkendrup 2 Gaarde, i Avnslev een Gaard, en Ager paa Avnslev Mark, 2 Ager paa Hjulby Mark¹⁾ og 1 Hus, som en Mand i »Aarskouf« svarer af. — Kirketienden var 55 Tdr. Htk. og Kirkens Landgilde 12 Tdr. 3 Skpr. Htk. De to Herrer, som har meget store Fordringer paa Kronen, fik paa den Maade Tienden af 34 Sogne rundt om i Landet; Avnslev's er den største.

I Novbr. 1687 fik Valdemar Gabel bl. a. 2 Gaarde i Avnslev By som en Del af det Tilgodehavende hos Kronen, han har arvet efter sin Fader, Statsholderen.

Et halvt Aar senere, ¹¹/₄ 87, solgte Jørg. Landdorff denne Tiende og Landgilde til Claus Rasch og Jens Gregersen; i 1690 bliver Rasch Eneejer, og samme Aar gav Christian V ham tillige Bovense Kirke, »af sær kgl. Mildhed og Naade«; i 1688 havde han købt Flødstrup og Ullerslev Kirker af Jørgen Rantzau.

V. Landmaalings-Matriklen af 1688.

Matriklen af 1688 hviler ikke som de to tidligere paa Takseringer efter Landgilde og Udsæd, men paa en virkelig Opmaaling og Bonitering af Jorden; det er første Gang, Danmark opmaales, og Planen er lige saa storstilet, som Udførelsen beundringsværdig god efter Tidens Forhold.

I 1682 begyndte man paa Sjælland og her paa Fyen. En stor Kommission drog rundt fra Sogn til Sogn; den bestod af 3 Kommissarier, som ledede Ar-

¹⁾ Det var den Jord, som Præsten havde, fordi »hand lader sno lyss til kirken«, (Hist. Efterr. om A. og B. Sogne I, 107).

bejdet, en Ingeniør til at lede Maalingen, 26 Konduktører og 26 Skrivere, som oftest Underofficerer, og endelig 26 udvalgte Bønder, der gjorde Tjeneste som sagkyndige Takseringsmænd. Inden Aarets Udgang var de færdige paa Fyen.

Agrene i hver eneste Aas blev opmaalt, deres Navne noteredes, saavel som Brugerens Navn. En Tønde Land sattes til 14000 Kvadrat-Alen, fordi man regnede et saadant Stykke Jord som passende til at saa en Tønde Korn paa.

Jordens Værdi takseredes i 4 Klasser, bedst var den gode Byg^s, Rug^s og Ærtejord, hvoraf der gik 2 Td. Land til 1 Td. Htk.; daarligst den »onde Havrejord«, hvoraf der gik 6 Tdr.]

I de saakaldte »Markbøger« (i Matrikelsarkivet), som indeholder det første Resultat af det kæmpe-mæssige Opmaalingsarbejde, faar vi saaledes Oplysning om, hvilke Jorder, der hørte til hver enkelt Gaard i Landsbyen, hvor den havde Agre i de 3—4 store Marker, hvad disse Agre kaldtes, og hvorledes deres Størrelse og Jordværdi var.

Avnslev Sogns Jorder var delt i 3 store Marker:

Hedemarken, mod Vest,

Pilevadsmarken, mod Syd, og

Bjergeskovsmarken, mod Nord og Øst.

Lad os nu til Eksempel tage en af Bønderne i Avnslev og se, hvad Markbogen fortæller om ham.

Vi vælger »Kongens Tjener« Hans Lauritzen. Han har, som de andre, Agre i alle tre Marker:

I **HEDEMARKEN**:

*Attebjerg Schifft*¹⁾ (God Bygjord af sort Muld, hviler hvert 3. Aar).

¹⁾ Marknavnene gengives i den originale Retskrivning.

- Gaasekiers Stöcker* (God Blandkornsjord af Sand og Grus, hviler hv. 3. Aar).
Lille Attebjerg (God Bygjord af sort M., hviler hv. 3. Aar).
Lille Moese (Ringe Bygjord af Sand og Grus, o. s. v.).
Blinchens Agre (God Blandkornsjord af Ler og Grus o. s. v.).
Refshal Agre (God Havrejord af Sand og Grus, o. s. v.)
Lunde Stöcher (» » » » »)
Lange Holme Agre (Ringe Havrejord af rødt Sand og Grus, o. s. v.).
Schinninge Bechs Agre (God Blandkornsjord, blandet med Muld og mest hvidt Sand og Grus, o. s. v.).
*Ting Aalöche*¹⁾ (Boghvede og Havrejord af hvidt Sand og Grus, saaes 2 Aar, hviler udi 6 Aar).
Børnetofte (Ringe Havrejord af Sand og Grus, hv. hv. 3. Aar).
Lange Slot Aalöcke (God Havrejord af Sand og Ler og Grus o. s. v.).
Pilekrogs Aggere (God Havrejord af Sand og Ler og Grus, o. s. v.).

I *PILEVADS MARKEN* havde han Jord i:

<i>Kaarshøyes Agre</i> ²⁾	<i>Æblegaards A.</i>
<i>Gedestiens A.</i>	<i>Mackiers Hauge A.</i>
<i>Andekiels A.</i>	<i>Pilewadtz Agre</i>
<i>Calmers A.</i>	<i>De Stöcker til Sandbierget</i>
<i>Refhale A.</i>	<i>Rette Sandbiergs Agre</i>
<i>De Stöcker wed Wand=</i>	<i>Gallebiergs A.</i> ³⁾
<i>renden</i>	<i>Moulands A.</i>

¹⁾ Se I 55 om Tingstedet.

²⁾ Af Pladshensyn udelades i det følgende Jordtakseringen

³⁾ Se I 60.

Og endelig i den tredje Mark: *BJERGESKOVSMARKEN*:

<i>Rösell Agre</i>	<i>Ennemerchet A.</i>
<i>Bag Jens Iostsens hauge</i>	<i>Ellemoes A.</i>
<i>Agre</i>	<i>Kromaggere</i>
<i>Østen Grønnebjergs A.</i>	<i>Eble Stöcher A.</i>
<i>Grønnebjergs A.</i>	<i>Wed Daniels Hauge A.</i>
<i>Bieffverholdts A.</i>	<i>Haure(?) Bankens A.</i>
<i>Føysebjergs A.</i>	<i>Baermoeseholms A.</i>
<i>Gillis Kroeg A.</i>	<i>Magelund</i>
<i>Heche A.</i>	<i>Hessel Ager</i>
<i>Mehldags A.</i>	<i>Wolde høys A.</i>

Desuden havde Hans Lauritsen nogle Agre af *SKALKENDRUP* Jorderne:

<i>Snauffue Stente Agre</i>	<i>Aas Agre</i>
<i>Aaschou Rijs A.</i>	<i>Kirche A.</i>
<i>Wed Moesegaards Høye</i>	<i>Røyle A.</i>
<i>Wed Tælhøys A.</i>	<i>Westen for Aaschous</i>
<i>De agre ofuer Kirche</i>	<i>Kirche Broe</i>
<i>wegen</i>	<i>Stifue Stens Stöcher</i>
<i>Wed Gunnebechs broe</i>	<i>Affuens Lille Biergs A.</i>

Og i *KORKENDRUP*: Stoere Kirche Toffte Agre.

Ialt har Manden saa haft Agre paa næsten tresindstyve Steder i Sognemarkerne!

Skalkendrup Byes Marker hed: *Flintebjergmarken*, *Kindemosemarken* og *Bjergemarken*.

Rejstrups: *Graufwalds Marken*, *Lillemarken* og *Slettebjergsmarken*.

Korkendrup: *Hedemarken*, *Maglebjergsmarken* og *Aasmarken*.

Bovenses: *Kirkemarken*, *Nørtingsmarken*, *Mellemmarken* og *Nymarken*.

Det mest interessante i Markbøgerne fra 1688 er den Vrimmel af gamle Marknavne, som her er bevaret. Mange af dem kendes endnu af ældre Folk paa Egnen.

Det vilde være fristende at fortsætte her, og give alle de andre Marknavne fra Sognene og udrede de Oplysninger, de giver os. Men det vil formodentlig være formaalstjenligt at gemme dem, til vi naar ned mod Udskiftningstiden, og saa sammenligne med de Navne, som findes paa Kortene; vi opnaar ogsaa derved at faa disse interessante Stednavne nogenlunde nøjagtigt kortlagt.

I de egentlige Matrikelsprotokoller fra 1688 finder vi, som i de to forrige Matrikler, hver Gaard opført for sig, dens Ejers og dens Brugers Navne, og dens Hartkornsansættelse (baade Tallene fra 1664 og de nye). Tit er baade den nuværende og den tidligere Bruger nævnt, og det kan da i de fleste Tilfælde lade sig gøre at føre Gaardens Ejerliste tilbage fra 1688 til 1661.

I Avnslev ejer Kongen endnu de fleste Gaarde, 15 er opført som kgl. Majestæts Ryttergods. Nyborg Kirke har 5 Gaarde, Præsten derude samt Kapellanen i Svendborg og Odense Hospital hver 1. Avnslev Kirkejord bruges af to af Bymændene, Niels Ringer har en lille Lod deraf og en anden Lod er »et stykke Iord, hvis affgift bruges till Klockernis Smørelse«. En Gaard ejes af Claus Rasch. To Husmænd er nævnt: Niels Ringer og Willum Hører.

I Skalkendrup er der 11 kongelige Gaarde,

en af dem er Tybben Nielsens øde Gaard, en anden er den Gaard, som Nic. v. Bryggemann fik i 1683; den er nu gaaet tilbage til Kronen. Tre Gaarde tilhører Adelsfolk, een Claus Rasch, og een Jens Lassen paa St. Knuds Kloster.

Begge Aaskovgaardene er Kongens. »Jep Lauritsen Hiort, tilforn boendis i Aaschou, er nu ved Døden afgangen. Gaarden bruges af Hans Iostsen« paa den anden Gaard.

I »Agetued By og Huse« har Kongen 1 Gaard og nogle Boelsteder, Nyborg Kirke 2 Huse, Præsten i Nyborg og Odense Hospital hver 1 Hus.

Alle Rejstrupgaardene ejes som før nævnt af Claus Rasch.

I Korkendrup nævnes 6 kongelige Gaarde. Kapt. Mathias Boldts 2 Gaarde er overtaget af Hans Bertelsen i Nyborg, en anden Borgermand, Christoffer Iversen, har en af de store Gaarde, een tilhører Baron Holck og een Avnslev Kirke.

I Bovense har Kongen 4 Gaarde, mens 6 tilhører Adelige: Generalmajor Løwenhjælm, Knud Urne, Christoffer Lindenow, Jomfru Anne Margr. Juell og Jacob Sparre. — 3 Gaarde ejes af Claus Rasch og Hans Andersens Arvinger, 1 af Selvejer Niels Haar paa Dalum, og 1, »som er øde gaards grund«, hører til Nyborg Sognepræst. Endelig er der »Annex Præstegaarden« og en, som hører til Bovense Kirke. 2 Husmandssteder ejes af Adelige, 1 af Borgmester Jens Madsens Arvinger i Odense.

Grønholdt »beboes nu af Peter Nissen og nyder dend fri som Herritzfogitgaard«.

Strandskov, den anden af Proviantforv. Povl Cornelissens to Gaarde, er ogsaa solgt, den ejes nu

af Kronen igen og drives af Mads Clausen og Niels Hansen, »begge om een Gaard«.

»Strandtveds Huus« er Kongens og »beboes af Schoufogden og nyder det frij«.

Ogsaa Hekkenfeldt og Brødløse Huse er Kongens.

Lysemosegaard har Povl Zachariassen i Nyborg nylig solgt til Thomas Kiøbke.

De 10 Selvejere, som fandtes i 1662=Matriklen, er næsten alle forsvundne, idet den nye Matrikel opfører dem under det Herskab, som havde Herlighedsretten til dem.

Antallet paa kgl. Gaarde er dalet lidt. Adelen ejede i 1662: 23 Gd., nu i 1688 kun 10, men til Gengæld er 24 Gd. paa borgerlige Hænder mod 4 i 1662.

Kun faa Gaarde omtales som »øde«. »Tyben Nielsen er en slet øde Gaard« i Skalkendrup, hvor ogsaa Claus Rasch ejer »en half øde Gaard, som Præsten Hr. Søren hafr i Brug«. Disse to, og saa »een øde Gaards Grund« i Bovense, er de eneste af den Art, der nævnes. Det tyder jo dog paa, at Tiderne er lidt bedre nu.

Den nye Herregaard, som Claus Rasch i disse Aar oprettede, »Raschenberg«, er nu i Gang med at erobre en ikke ringe Part af Soggenes Gaarde. Foruden de 12 Gaarde og et Hus i Rejstrup havde Amtsforvalteren en Gaard i Avnslev, en i Skalkendrup, to i Bovense og endelig begge Kirkerne med deres Jordegods.

Det Antal Personer, som nævnes i Matrikelbogen, er det samme som i 1664: 112.

Hvad nu Personnavnene angaar, da finder vi, at de Fornavne, som den Dag i Dag er de almindeligste i østfyenske Sogne, ogsaa var det dengang. En Optælling viser, at Hans (15), Peder (12), Laurits (12), Rasmus (11), Niels (8) og Jens (7) var de mest yndede. Derefter følger Mads, Christen, Jeppe, Anders, Knud, Søren og Povl.

Ret almindeligt var ogsaa Navne som Ib, Just, Bent og Erik. Sjældnere træffes Daniel, Grumme (eller Gumme), Gregers, Willum, Bertel, Thomas, Tyge, Korfits og Morten.

Det mærkeligste er uden Tvivl Tyben. Det har voldt de forskellige Matrikelskrivere nogen Spekulation at klare. Det skrives Tyben, Tybern eller Type; ja, et Sted staar der Torben; Skriverne har antagelig ment, at det var de dumme Bønder, som ikke vidste ret, hvad de selv hed. Men Navnet er i Virkeligheden ældgammelt og dansk, for det kommer sikkert af det olddanske Tubbe. Et Vandhul i Skalkendrup har op til vor Tid været kaldt »Tybbekæret«; sandsynligvis ligger det paa den Grund, der hørte til Tyben Nielsens øde Gaard. Paa Udskiftningskortet staar Navnet »Typpes Toft«, det er Jorden lige Øst for Propr. Jørgensens Gaard ved Skallebjerg.

Egentlige Slægtsnavne findes der kun faa af: Jeppe Lauritsen Hiort, Peder Jensen Humble, Peder Kvist, Niels Hansen Juel og Peder Rasmussen Field. Nogle har faaet deres tredje Navn som et Kendingsmærke: Laurits Andersen Kjæmpe i Agtved og Peder Lauritsen Kjæmpe i Avnslev (maaske Fader og Søn), Anders Hansen Gammel, Niels og

Jensen Jyde, eller fordi de selv eller deres Fædre har drevet et Haandværk eller anden Virksomhed: Daniel Eriksen Smed, Bertel Nielsen Smed, Knud Pedersen Smed, Christen Smed (oftest stavet Smid; det er paa Vej til det nuværende Smith eller Schmidt), Thomas Sadelmager, Peder Rasmussen Skipper; disse er alle, trods Navnet, Gaardmænd. Mere ægte er Anders Skrædder og Niels Ringer.

Af Standspersoner eller Tjenestemænd er der kun et Par: Sognepræsten Hr. Søren Sørensen Ebeltoft, Herredsfogden Peder Nissen paa Grønholt, Skovfogden i Strandtved og Peder Jensen Ladefoged i Rejstrup. Den »Willum Hører«, der har et Hus i Avnslev, er maaske en afdanket Lærer fra en Latin-skole; det kan jo ogsaa være et Tilnavn, som han er kommet uskyldig til.

Ved enkelte Navne er som yderligere Forklaring føjet en Stedsbetegnelse til: i Avnslev var der en »Laurits Pedersen ved Højene« og en »L. P. i Nedder bye«. Det er vist forresten første Gang, denne Del af Avnslev nævnes. En Gaard i Bovense Sogn beboes af »Hans Nielsen paa Ruerne«, det maa være i Kindemose, for paa Udskiftningskortet kaldes Marken Øst derfor »Ruerne«.

Ved Matrikelen af 1688 indførtes den Beskatningsform, som blev den gældende her i Landet lige op til vore Dage. Efter Jordens Værdi svarer hver Bonde sin Skyld og Skat, ikke efter »Indkomst, Formue og Lejlighed«, som det nu hedder. Og det Arbejde, som de omrejsende Matrikelskommissioner udførte i

1680'erne, blev gjort saa godt, at det kunde danne Grundlaget for de følgende Matrikuleringer i 1768, 1804 og 1844.

Men for Regeringen var Resultatet af dette Kæmpeværk maaske en Skuffelse; det viste sig nemlig, at Hartkornsansættelserne gennemgaaende var lavere end i 1664, og Skatterne vilde altsaa ikke give saa store Summer.

Sammenligner man Hartkornstallene for 1664 og 1688 for vore to Sognes Vedkommende, ser man, at den nye Matrikel gennemgaaende betød en Nedsættelse paa 10—15 %; af de c. 100 Ejendomme er de 83 vurderet lavere, kun 17 fik Hartkornet forhøjet. Ikke faa Gaarde kom ned paa omkring Halvdelen af deres forrige Ansættelse. Rejstrupgaardene, som jo hidtil var vurderet ens, blev nu alle sat 12 % ned, og ikke to af dem var af ens Størrelse mere. —

Matrikuleringen og Opmaalingen i 1688 ledte altsaa ikke, som man havde haabet, nye Guldstrømme ind i den stedse betrængte Statskasse.

Men den bevirkede, at Skattebyrderne blev fordelt retfærdigere paa de enkelte Bønder. Deri laa dens største Betydning.

Om alle disse Matrikelarbejder fra Enevældens første Aar gælder det, at de er uvurderlige Kilder til vort Lands Historie og da særlig til den enkelte Egns, det enkelte Sogns Historie. Det er disse Kilder, vi i det foregaaende har søgt at øse af.